

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי גר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת כי תשא

א. האברבנאל.

פרק לא' פסוק יד' :

ולפי שהמחלל את השבת הוא מכחיש וכופר בהשארות הנפש ונצחיותה, לכן אמר על זה: "מחלליה מות יומת", שימיתוהו בית דין בסקילה כמו שעושין למקלל אלהיו¹⁹. ולפי שאולי יאמר אדם שזה בלתי ראוי, כי בעוברו על אחת ממצוות התורה אינו הגון שיומת, כי אינו כעובד עבודת זרה שהוא מורד במלכו ובאלהיו. הנה מפני זה אמר עוד: "כי כל העושה בו מלאכה ונכרתה הנפש ההיא" וגו'. כלומר: הנה הגוף וכחותיו לא נבראו אלא להשלים את הנפש. ואם לא יגיע התכלית, יהיה בטל מה שקודם התכלית. ולכן, מי שנפשו המשכלת נכרתת מקרב עמה, להיותה נאבדת לגמרי, ולא תשוב לעולם השכלים אשר הם עמה ומולדתה, אין ראוי שיחיה כלל חיים גשמיים, אחרי שהם אינם אלא להשלים השכל. וכן ראוי שימות המחלל את השבת מיתה גופנית בסקילה, לפי שהעושה בו מלאכה הוא מת מיתה נפשית, והחיים הגשמיים אם כן הם לו לבטלה. וראוי שיומת על ידי בני אדם, ושיסירו בית דין את חייו ממנו, כיון שהוא אומר שאין לנפש השארות לעולם הבא. ולכן הוא דין ישר לסקול המחלל את השבת, ולא נמצא בזה בעובר על מצוה פרטית אחרת. וזה אצלי פירוש "ודלא יליף קטלא חייב" (אבות א, יג). רוצה לומר, שמי שלא ילמוד להשלים נפשו - ראוי להורגו, כי בוולת למוד למה לו חיים.

הנה התבאר, שאין כפל ומותר בפסוקים האלה, ושזה הפסוק מבואר מבלי דוחק. שראוי שיומת המחלל את השבת מיתה גופנית בסקילה, כיון שהעושה מלאכה בשבת הוא מת מיתה נפשית. והנה השבת והמילה הם בעונש האמתי שהוא: הפרת הנפש מעמיה¹⁹, אשר זה בכל מקום מורה על כרת הנפש ואבדונה. ואין כן במקום שנאמר כריתת הנפש מישראל¹⁹, שמשמע לא מהשכלים העליונים.

מכאן

1. פרשנו מנסה להתמודד כאן עם שאלה יסודית, מהי ומה מצינו העקרונות?
2. איך זה מסתדר עם הנאמר ש"סנהדרין שהמיתה אחת לפעמים שנה נקראת קטלנית"?
3. שתי מצוות בלבד: שבת ומילה הן כה חמורות, למה?
4. ככל זאת מה ההבדל האפשרי ביניהן?
5. למה "מציצ" לו כק?
6. מהו "כרת"?
7. פרשנו מונה כאן שני סוגי כרת, מה ולמה ההבדל ביניהם?
8. איך לפי זה הוא מפרש את הנאמר בפרקי אבות?
9. איך בזה: "אין כפל ומותר בפסוקים"?
10. מה הרציון המדריך אותו ככל זה?

* * *

כי תישא

ב. הכתב והקבלה.

פרק לב' פסוק ה':

ויבן מזבח לפניו. ראה שהללים מעשה שטן שהיה צו רוח חיים ולא היה לו פה לדחותם לגמרי, לכן צנה מזבח לדחותם, ויחמר חג לה' מחר צלצו היה לסמים צטוח הי' שיצוא משה ויעזרו את המקום (רש"י) וצמדכשצ"י קל"ג ההוא מזבח דקדושה הוה דכתיב: "ירא את העגל ומחולות" ואילו מזבח לא כתיב. אהרן חסד דצין כך ייתי משה, ועל דא ההוא מזבח לא סתם לי משה, דאילו הוה כמה דחשצין בני נשא, מלה קדמא דחשצין למשה, לנחלא לההוא מזבח חלערך, ע"כ. ולדעתא לא היתה כוונתו צצנין המזבח להקריב עליו קרבן חללא החכוין להיותו מקום מוכן לזכות עליו את העגל, ר"ל לשמחו להמיתו ולהעצירו מן העולם, כי לשון זבח ישמש גם על הריגת צע"ח. זבח לה' צצלה (ישעי' ל"ד) כי הכין ה' זבח, והי' ציזם זבח ה' (לפני' ח') ותרגומם קטול, מיתה והריגה, וספיר יורה לשון מזבח על מקום המוכן להריגה ומיתה (שלחטטטעללע) ומלת "לפני" פ"י למען הסירו ולהעצירו מן העולם (אום עם פֿאַרשטױטשאַפֿען, וועגלוריימען) כמו: פניתי הצית, פנו דרך ה', כי פנה היום, כל ימינו פנו צעצרתך. ולפי שהיה צו רוח חיים כפי המקוצל, הזכיר למקום הסרתו וצטולו לשון מזבח, ורצותינו יחמרו (סוכה צ') על צטול יל"ר עתיד הקצ"ה לשמחו, ועל כוונה זו חמר חמרו חג לה' מחר כלומר יום חגל וצצר חימה ופחד (חנגטטפֿללער טאג) כחרגום יצ"ע, והיא המיתה והמגפה שהיתה צעם, ונחצטל העגל צידי משה ע"י סריפה וכתיבה.

אמרות

1. לכאורה, מה הקושי?

2. מה בדיוק קרה, מאי חש אהרן, מה וא"כ נהג?

3. מה הן הוכחותיו שהמלכה היה de קדושה?

4. אינה מסקנות הוא מסיק מכך?

5. מהו "נפח" ומה זה משנה?

6. כירוש מצנין נותן פרשנו אמינה: "לפניו", איך היינו מסבירים זאת בלצדיו ואהו

פירוש?

7. איך משה ביטל את הצעל ולמה זה חשוב?

* * *

ג. כלי יקר.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי "וַיַּחֲלֵל" הִיא מִלְשׁוֹן "וַיַּחֲלֵל" (אסתר ד, ד), פֶּרֶק לִב' פֶּסוּק י"א:

שִׁחֲזוּ חֵיל וְרִתָּה. "את פני ה'", הינו לשון פֶּעַס, כִּי רָאָה גִדָּל כְּעֶסוֹ שֶׁל ה' וְנִבְהַל מִפֶּחַד ה'. וְאָמַר: "לִמָּה ה' יַחֲרֶה אַפָּךְ", כִּי אֵלֹה אֲמֶרֶת לִיפְסָרָם בְּעֶצְמָךְ כְּאִשֶּׁר יִיפֹסֶר אִישׁ אֶת בְּנוֹ הַחֲרָשִׁית, אֲבָל מָה שֶׁאֲמֶרֶת לִשְׁלַח בָּהֶם מִלֶּאֶךְ אֲקֹרֶי אֶף וְחִמָּה, לִמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ, כִּי יֵשׁ לִי טַעֲנוֹת עַל זֶה. הָאֲחֻת הִיא, "בְּעֶמְךָ", כִּי אֲתָה אֲמֶרֶת לִי "כִּי שָׁחַת עִמָּךְ", וְהִינוּ הָעָרֵב רַב, וְאִם כֵּן "לִמָּה יַחֲרֶה אַפָּךְ בְּעֶמְךָ", דִּהְיִינוּ יִשְׂרָאֵל. טַעֲנָה שְׁנִיָּה הִיא, "אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", אֶרֶץ מִלֵּאָה גִלּוּלִים שֶׁל עֲבֹדָה זָרָה, וְאִין לְהַפְלִיא עֲלֵיהֶם כָּל כֶּף אִם נִתְּפֹתוּ אַחֲרֵי הַהֲרָגָל. טַעֲנָה שְׁלִישִׁית הִיא, "בְּכַח גִּדּוֹל", כִּנְגַד מִדַּת הַדִּין, כִּי כְּפִי שׁוֹרֵת הַדִּין הִיָּה מִן הָרְאוּי לְכַלּוֹתָם בַּתּוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בִּיחֻזְקָאֵל: "וְאָמַר

לְכַלּוֹתָם בַּתּוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי" וְגו' (על פי יחזקאל כ, ח-ט). וְאַחֲרֵי שֶׁהוֹצֵאתָם בְּכַח גִּדּוֹל כִּנְגַד מִדַּת הַדִּין, אִם כֵּן כִּבְרֵם מִחֻזְקִים אֲצִלָּךְ בְּעוֹבְדֵי אֱלִילִים, וְמָה נִתְחַדֵּשׁ עִתָּה. טַעֲנָה רְבִיעִית הִיא, "וּבִיד חֻזְקָה, לְפִי שִׁדּוּעַ שִׁישְׂרָאֵל לֹא הָיוּ רוֹצִים לְצֵאת מִמִּצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "הֲלֹא זֶה הַדִּבְרֵי אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם" (שמות יד, יב), וְכִתְיִב: "וְחֻמְשִׁים עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם יג, יח), כִּי בִּן חֶלֶק חֲמִישִׁי עָלָה, וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מִתּוֹ בְּשִׁלְשֵׁת יָמִי אֲפָלָה, לְפִי שֶׁלֹּא רָצוּ לְצֵאת מִמִּצְרַיִם, וְאַפְלוּ אֵלֹה שִׁיִּצְאוּ, הוֹצֵאתָם בִּיד חֻזְקָה בְּעַל כֶּרֶחַם שֶׁלֹּא בְטוֹבָתָם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "כִּי בִיד חֻזְקָה הוֹצֵאתָ ה'" (שם יג, ט). וְלְפִי שֶׁאֲתָה הוֹצֵאתָם מִשָּׁם, רְאוּי לָךְ לְחוּס עֲלֵיהֶם, כִּדִּי שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ "בְּרָעָה הוֹצִיאָם", מֵאַחֲרֵי שִׁיִּצְאוּ עַל פִּיד.

g/..

כי תישא

וכנגד

ישראל הוסיף ואמר, "והנחם על הרעה לעמך", שלא יעשה להם רעה כלל, אחר שהמה לא היו סבה אל החטא. "זכר לאברהם" וגו'. אתה אומר: "ואעשה לגוי גדול", היום או למחר או לי יחטאו בני ותעשה בהם פליה, קל וחמר מן האבות ש"ושבעת להם בך", ועוד שיש להם זכות שלשה אבות, וכל זה אינו מועיל, קל וחמר לבני שאין כאן שבועה כי אם דבור בעלמא, ואין כאן כי אם כסא של רגל אחת. מיד "וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו", הינו מה שדבר לעשות לבלותם לגמרי, אבל מכל מקום חשב ליסרם בשבט פשעם, כמו שכתוב: "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (להלן פסוק לד). להפריע מהם מעט מעט.

ואחר שהליץ בעד ישראל, התחיל להליץ גם בעד הערב רב, ואמר: "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בהרים", כי זה אינו שיף כלפי ישראל כלל, ולמה תצא כזאת מתחת ידו יתברך? אלא כלפי הערב רב אמר כן, לפי שכבר עשה ה' שפטים במצרים, אף לא היו גלויין לכל העולם, ועל כן הוציא את הערב רב, כדי להרג אתם בהרים גבוהים הנראים לעין כל, כי תהיה הנקמה מהם גלויה ומפרסמת. "ולמה יאמרו מצרים לאמר" - לדורות, שכף עושים לגרים הבאים לחסות בצל כנפי השכינה, וימשך מזה חלול השם. ואמר, "שוב מחרון אפך" וגו', ולצדדין קתני: כנגד הערב רב בקש, "שוב מחרון אפך", שלא ייסרם על ידי מלאך אכזרי אף וחמה.

עאלות

1. מהו פירושו ל"ויחל" ומה מביאו לכך?
2. אינה קושי הוא אמר בשימוש: "את פני ה'" ומה מצאנו?
3. ארבעה טענות שונות ומאונות טוען מה כאן להאמת ישראל, התוכל למנותם ולהסבירם?
4. מהי ראיתו מה ש"הליץ" עבור הצר רב ולאמה?
5. מה היו קווי ההאנה שלו עבור הצר רב?
6. איך מה דוחה מצליו אפשרות השמדת ישראל והקמת עם חדש עם בניו הוא בלבד?
7. מה היתה תאמת הקב"ה לכל זה?

* * *

ויחל משה את פני ה' אלהיו (ל"ב י"א)

ד. תוספת ברכה.

פרק לב' פסוק י"א:

הלשון "אלהיו" ביחס למשה לא נמצא בכל התורה, וגם לא נתבאר על מה בא כאן נוסף לשם ה' בנטיה זו, ודי הי' לומר ויחל משה את פני ה', וזה לשון רגיל, כמו כמה פעמים בפרשה וארא, ויעתר משה אל ה' ובפי' בשלח ויצעק משה אל ה' ובפי' בהעלתך (י"א ב') ויתפלל משה אל ה', ועוד כהנה.

ואפשר לומר עפ"י מה שכתב רש"י למעלה פסוק ז' בלשון לך רד כי שחת עמך, שכיון לומר, עמך ולא עמי, שכביכול סילק עצמו הקב"ה מלקרותם עמו, וממילא סילק אלהותו מהם, ונשארה על משה לבדו, כמו שאמר ואעשה אותך לגוי גדול, זה מרמזו כאן בלשון ויחל משה את פני ה' אלהיו, לומר, אלהיו ולא אלהיהם.

עאלות

1. מהי עאלתו כאן והאם זו עאלה על סגנון בלבד?
2. מהי תאמתו ולאמה מה התאמה בה?

* * *